

Tilrettelegging for ferdsel

Veileder for grunneiere og tilretteleggere om nye regler i friluftsloven:

- ✓ Ferdsel på vei og sti gjennom innmark som fører til utmark
- ✓ Ferdsel i skogplantefelt
- ✓ Regler for grunneier-tillatelse ved merking og skilting av sti og løype

Denne brosjyren er et resultat av et prosjektsamarbeid mellom Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund, NORSKOG, Statskog, Friluftsrådernes Landsforbund og Norsk Friluftsliv.

Brosjyren er laget med støtte fra Miljødirektoratet.

Design og utforming: Kristina Moen Rousing, NORSKOG

Fotografier: *NORSKOG, Utmarksavdelingen for Akershus og Oslo, Bjørn Egil Hansen - Turskiltprosjektet, Morten Dåsnes - Friluftsrådernes Landsforbund og Knut Lillealtern.*

Oslo - November 2015

La oss samarbeide om de gode løsningene

Friluftslivet har dype røtter i Norge. Høsting av naturens ressurser har vært hoved- eller tilleggsnæring for mange mennesker gjennom århundrer. Mot slutten av 1800-tallet endret friluftslivet seg. Folk gikk ikke lenger bare på tur for mataukens skyld. Natur- og rekreasjonsopplevelsen i seg selv ble mer og mer viktig.

I dag er friluftsliv den desidert største fritidsaktiviteten i Norge. Mellom 80 og 90 prosent av befolkningen bedriver en eller annen form for friluftsliv i løpet av året, og det er større fokus på friluftslivets helsebringende effekt. Allemannsretten og tilrettelegging for friluftslivet er derfor sentralt for mange mennesker.

Allemannsretten er selve grunnlaget for friluftslivet og er en gammel sedvanerett som ble lovfestet i friluftsløven fra 1957.

I 2012 trådte det i kraft en del nye bestemmelser i friluftsløven som har gjort det enda lettere for folk å komme seg ut i skog og mark, men som samtidig har gitt de grunneierbaserte næringene noen ekstra utfordringer.

Målet med denne brosjyren er å informere om disse bestemmelsene i friluftsløven. Målgruppen er alle som legger til rette for friluftsliv, herunder grunneiere, lag, foreninger og kommuner.

Vi som står bak brosjyren, grunneier- og friluftslivsorganisasjoner, har et felles ønske om at det skal legges til rette for friluftslivet på en god måte, samtidig som grunneiers interesser ivaretas. Med god dialog og gjensidig forståelse for hverandres interesser og behov, vil det være mulig å finne fram til gode praktiske løsninger som alle kan leve med. Vi håper denne brosjyren kan bidra til dette!

Vennlig hilsen:

Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund, NORSKOG, Statskog, Friluftsrådenes Landsforbund og Norsk Friluftsliv

Ferdsel på vei og sti i innmark som fører til utmark

Fra 2012 er det innført utvidet rett til å ferdes på sti og privat vei gjennom innmark for å komme til utmark.

Dette gjelder likevel bare dersom ferdselen kan skje uten å passere gjennom gårdsplass, over hustomt eller uten på annen måte å være til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for eier eller bruker. På vei og opparbeidet sti i innmark som fører til utmark, er det også lov til å ri, kløve, sykle og ake.

Hva er forskjellen på innmark og utmark?

Allemannsretten brukes gjerne om retten til fri ferdsel i norsk natur, men allemannsretten består av tre elementer: **ferdselsretten, oppholdsretten og høstingsretten.**

Allemannsretten gjelder i utgangspunktet i utmark. Definisjonen av hva som er utmark og innmark bestemmer derfor hvor det kan utøves friluftsliv, og er derfor sentrale begreper i friluftsløven.

Loven definerer innmark som gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått, kulturbeite og andre områder hvor allmennhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker.

Også områder til industrielt bruk eller annen særlig bruk hvor allmennhetens ferdsel vil virke utilbørlig for eier eller bruker, regnes som innmark. Udyrkede, mindre grunnstykker som ligger i dyrket mark eller engslått, eller arealer/områder som er gjerdet inn sammen med slikt område, regnes også som innmark.

Udyrket mark som ikke regnes som innmark, er utmark. Dersom marken er frossen eller snødekt kan man ferdes på åker og eng i tidsrommet 15. oktober - 29. april. Oppstår skade, kan grunneier forby ferdsel.

På et midlertidig
innhøstingsspor som
dette har allmennheten
ingen ferdselsrett.

Det er ikke tillatt å ferdes på kulturbeiter, da dette regnes som innmark.

Allemannsretten omfatter ikke motorferdsel, og grunneier kan forby motorferdsel på sin eiendom, f.eks. på private skogsbilveier.

Også el-sykler og ståhjulinger (segway) anses som motoriserte kjøretøy i denne sammenhengen. På private veier i utmark likestilles brukere av elektriske rullestoler med gående.

Hensikten med disse endringene i ferdselsretten over innmark er å tilrettelegge for at folk lettere får tilgang til utmark. Ferdselen kan ledes ved skilting til stier og veier som er til minst ulempe for grunneier. Dette krever grunneiers tillatelse.

Lovendringen innebærer at man nå kan ferdes til fots på sti og privat vei i innmark for å komme til utmark.

Dersom man skal ri, kløve, sykle eller ake, så kan dette skje i tilsvarende tilfeller, men kun på vei og opparbeidet sti.

Man må med andre ord vite hva som skiller vei eller opparbeidet sti fra vanlig sti dersom man f.eks. ferdes på sykkel eller til hest. Forutsetningen om at det ikke skal oppstå nevneverdig skade gjelder også her.

Skillet er forklart slik i forarbeidene til loven:

«Med opparbeidet sti menes en ferdselsåre der det er gjennomført mer eller gjerne mindre omfattende terrenginngrep som f.eks. påkjøring av grus/pukk, kløpping av bekk eller legging av planker over myr, for å lette ferdselen og evt. hindre skader på omkringliggende natur/dyrket mark.»

På opparbeidet sti gjennom innmark, kan du sykle hvis den fører til utmark.

Ferdsel i plantefelt

Fram til 2012 var skogplantefelt regnet som innmark, men defineres nå som utmark.

All ferdsel i skogplantefelt må skje på en hensynsfull og varsom måte, og bare såfremt slik ferdsel ikke fører til nevneverdig skade.

Rasting eller telting må ikke skje når det kan medføre skade på ungskog eller skogforyngelsesfelt. Dette innebærer at det som utgangspunkt ikke bør teltes eller tennes bål slike steder.

Arealer brukt til juletre- og pyntegrøntproduksjon, altså arealer med særskilt beplantning regnes fortsatt som innmark.

Grunneier kan ved oppslag gjøre det kjent at det er et areal med særskilt beplantning.

Skogplantefelt regnes nå som utmark, men krever fortsatt hensynsfull og varsom ferdsel.

Regler for grunneiertyllatelse ved merking og skilting av sti og løype

I utgangspunktet krever alle fysiske tiltak for å tilrettelegge for friluftslivsaktivitet tyllatelse fra grunneier. Det er derfor viktig å etablere god kontakt mellom de involverte partene så tidlig som mulig. Opparbeidelse, merking og visse typer arbeid på stier, skiløyper og rasteplasser må kun gjøres etter samtykke fra grunneier. Dette gjelder også dersom f.eks. barnehager eller skoler ønsker å gjøre fysiske tilretteleggingstiltak for aktivitet og læring i utmark. All bruk av slike tilrettelagte stier, skiløyper, rasteplasser o.l. i utmark omfattes av allemannsretten.

Både grunneier- og friluftslivsorganisasjonene oppfordrer partene til å finne minnelige løsninger for merking av enkle stier og skiløyper. Friluftslivs- og grunneierorganisasjonene har utarbeidet standardavtaler for tilrettelegging og merking av turstier og for skiløyper med inntil 4 meters bredde. Disse kan fås fra organisasjonene og lastes ned fra deres nettsider, og kan brukes som utgangspunkt for lokalt tilpassede avtaler.

For mer omfattende tiltak som anlegg av turveier og for skiløyper bredere enn 4 meter, opparbeidning av badeplasser o.l., er det viktig at det inngås steds-tilpassede avtaler.

Dersom partene ikke blir enige, kan kommunen merke, varde, bygge klopper og iverksette andre tiltak for å lette ferdselen i utmark, jfr. § 35. Kommunen kan også gi organisasjoner rett til å varde og merke bestemte ruter og turstier i utmark, eksempelvis sette opp skilt eller lage et merke som viser hvor stien går. Det framgår av forarbeidene til loven at det skal føres forhandlinger med grunneier før kommunen eventuelt gjør vedtak etter § 35, og at slikt inngrepsløyve i så fall skal gjelde ett og ett tilfelle, etter søknad, og ikke på generelt grunnlag.

For mer omfattende tiltak, som anlegg av turveier og bredere skiløyper, kan det være aktuelt å utarbeide reguleringsplan etter plan- og bygningsloven, jf. plan- og bygningsloven kapittel 12. Plan- og bygningsloven stiller krav om at de som berøres av planen i så fall skal varsles og involveres i planprosessen. Også her oppfordres partene til å samarbeide for å finne de beste løsningene.

All tilrettelegging krever grunneiers tyllatelse og ofte kan grunneierne selv stå for tilretteleggingen.

Omlegging eller stenging av sti eller vei

Er det inngått avtale med grunneier om merking av sti, vil ofte en eventuell omlegging etter ønske fra grunneieren, være regulert i avtalen. Ved avtalefestet merking av sti og ruter, vil grunneieren ha en mulighet til å begrense avtalens lengde og sikre seg retten til å flytte merkingen ved behov. Ferdselsretten etter frilufsloven gjelder imidlertid fortsatt selv om merking blir tatt bort.

Det kan normalt ikke settes noe krav om at grunneier skal opprettholde en sti eller vei i innmark. Endringer i grunneierens drift kan føre til behov for ny trasé eller ødeleggelse av ferdselsåren, med mindre veien er beskyttet av servitutt, lokal sedvane eller alders tids bruk. For å unngå konflikter kan grunneier vise til annen trasé gjennom skilting.

Forbud mot ferdsel

All ferdsel med hjemmel i frilufsloven skal skje hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier eller andre brukere. Hvis det likevel oppstår nevneverdig skade på sti eller vei over innmark som følge av denne ferdselen, kan grunneier forby ferdselen og vise bort folk fra sin eiendom.

Frilufsloven § 12 viser til alminnelige erstatningsregler dersom noen volder skade på annenmanns grunn.

Skilting kan informere om tillatt ferdsel, og forhindre konflikter.

Hensynet til sikkerhet

Grunneier kan forby ellers lovlig ferdsel når den er til vesentlig hinder for eiers bruk. Det framgår av forarbeidene til loven at dette blant annet gjelder av sikkerhetshensyn. Dette gir grunneier mulighet for å stenge stier og veier i innmark i spesielle tilfeller, typisk i onnene hvor traktorer med store og tunge redskaper går i skytteltrafikk mellom åker og tun.

Det oppfordres til samarbeid mellom grunneiere, rettighetshavere, frivillige organisasjoner og næringsaktører.

Det kan være
hensiktsmessig
å sette opp et skilt der
gårdsveien starter, for
å informere om hvorvidt
veien fører til utmark
eller ikke.

Konflikter om ferdsel kan løses

Grunneieren kan ha gode grunner for å ønske redusert ferdsel, enten av næringsmessige hensyn, eller fordi ferdselen urimelig forstyrrer privatlivets fred.

Samtidig kan området og ferdselen være av stor verdi for andre. Både grunneier- og friluftslivsorganisasjonene vil oppfordre til at partene møtes og forsøker å finne løsninger som ivaretar alles interesser. For eksempel kan kanalisering av ferdselen ved hjelp av skilting og merking, avbøte ulemper.

Dersom partene ikke kan bli enige om en løsning, og ferdselen medfører særlige problemer, åpner loven for at kommunen kan gi forskrift om å forby ferdselen, jfr. § 3a. Kommunen kan nedlegge forbud mot riding og sykling på bestemte stier og veier. Likedan kan de regulere ferdselen ved å fastsette atferdsregler på områder hvor utfarten er stor (§ 15) og i ytterste konsekvens bestemme hel eller delvis sperring av eiendommen, når ferdselen gjør nevneverdig skade på den eller er til vesentlig hinder for den bruk som eieren eller brukeren gjør eller ønsker å gjøre av den, jf. § 16. Kommunale vedtak om sperring av eiendom må stadfestes av Fylkesmannen, og kan bare gjelde et bestemt tidsrom - ikke over 5 år om gangen.

Dersom kommunen ikke ønsker å forby eller begrense ferdsel på vei eller sti i innmark, vil grunneier selv kunne sette opp skilt eller annen hindring for å begrense uønsket ferdsel som ikke er lovlig etter frilufsloven. Dette kan for eksempel være dersom vei går gjennom gårdstun, når folk tar snarveien over nysådd åker eller ferdselen på annen måte gjør nevneverdig skade.

Samtidig er kommunen gitt hjemmel til å fjerne ulovlige hindringer eller skilting som vanskeliggjør lovlig ferdsel etter frilufsloven. Kommunen kan også ilegge tvangsmulkt om et pålegg dersom fjerning ikke følges opp.

Dersom grunneier fysisk stenger en sti eller vei i innmark, vil uenighet om berettigelsen til dette måtte vurderes etter frilufsloven § 13 om ulovlige stengsler eller forbudsskilt.

I de tilfeller hvor en eiendom i særlig grad blir utsatt for allmennhetens ferdsel og det ikke blir fattet vedtak om sperring eller det ikke er tilstrekkelig til å beskytte området, kan grunneier også kreve at kommunen innløser eiendommen. Innløsning av eiendom ved kjøp eller servituttavtaler (sikring) er også et aktuelt virkemiddel der det er behov eller ønske om omfattende tilretteleggings tiltak for friluftsliv, f.eks. på badeplasser, turutgangspunkt, turveier og lignende.

På sti gjennom beite kan du ferdes til fots dersom stien leder til utmark.

Grunneieren har
satt av trase til
alternativ
sti rundt åkeren.

Du må ferdes
med varsomhet
i plantefelt.

På permanente
driftsveier gjennom
innmark som leder til
utmark kan allmenn-
heten både gå,
sykle og ri.

På gamle
ferdselsårer som er
opparbeidet og holdt
i hevd gjennom
generasjoner kan all-
mennheten både gå,
sykle og ri.

Denne veilederen er utarbeidet
i samarbeid mellom:

NORGES BONDELAG

